

—≡ Ս Ի Ո Ն ≡—

ԻՐ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1954

≡ Ս Ե Պ Տ Ե Մ Ի Ե Ր ≡

ԹԻԻ 9

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Հ Ն Գ Կ Ա Հ Ա Յ ՈՒԹ Ի Ի Ն Ը

(ԱՅՅՅՆԼՈՒԹՅԱՆ ՄԸ ԱՌԻԹՈՎ)

Բ.

Իրաւամբ ըսուած է թէ, ովկիանոսի մէջ նաւը ընկղմելէ վերջ, առա-
գաստի ծուէններ և տախտակի կտորներ երկար ատեն կը ծփան դեռ
ջուրերուն վրայ, բայց այդ չի նշանակեր թէ նաւը չէ ընկղմած: Այս է պատ-
կերը կը խորհիմ ոչ միայն Հնդկաստանի հայ գաղութին, այլ նաև մեր շատ մը
գաղութներու, որոնք հակառակ իրենց առերևոյթ զոյութեան, օրէ օր կը խրին
օտարութեան ծոցը, տարբեր ազգութիւններու և մշակոյթներու մաշումին են-
թակայ:

Խոշոր եղած է Հնդկահայութեան տուրքը այս տեսակէտէն, և տարիներէ
ի վեր իր հետախաղաց օտարացումը զինքը վերածեր է այսօր այլևս արաւմ
խեականերու: Հնդկաստանի մէկ ծայրէն միւսը, Պիրմանիոյ և Մալայեան թերա-
կղզիի բոլոր քաղաքներուն մէջ և շրջակայքը, տակաւին կանգուն կը մնան հայ-
կական բազմաթիւ սրբավայրեր, որոնց համբոյրէն մաշած ու ծուխէն ու ժա-
մանակէն սեւցած խաչքարերը կը պատմեն այցելուին՝ Հնդկաստանի հայու-
թեան ջերմ հաւատքին ու երբեմին չէն ու բարգաւաճ վիճակի մասին:

Բախտորոշ նոր պայմաններ ստեղծուած են, անդիլիացիներու հեռացումէն
յետոյ: Հնդկահայ գաղութները շրջապատուած ըլլալով այժմ տեղացի տար-
բերէն, խոշոր չափով նուազած է ձուլումի վտանգը, որ համաճարակի հասնող
վիճակի մէջ էր անդիլիական տիրապետութեան շրջանին: Միւս կողմէ սակայն
անդիլիական տիրապետութեան վախճանէն յետոյ, տնտեսական դժնդակ կա-
ցութիւն մը ստեղծուած է օտարակոններու համար: Հնդկաստանի կառավո-
րութիւնը տակաւ ազգայնացնելու վրայ է բոլոր առեւտրական ձեռնարկները
ու չարտօններ որ ազգաւ հնդիկէն զատ ունէ օտար կարենայ դորձ ունենալ
ու մարդին մէջ և պաշտօն՝ կառավարական պաշտօնատուներէն ներս: Բազ-
մաթիւ հայ երիտասարդներ, որոնք տարուէ տարի կ'աւարտեն կալկաթայի
Մարդասիրական ձեռնարանը, նոր ստեղծուած այս պայմաններու ներքե կը

մնան անգործ և շուար, և կը ստիպուին մեկնիլ Անգլիա և Ամերիկայ, այդ հիւրընկալ երկիրներու մէջ գործ և սպարէզ որսնելու ի խնդիր:

Միւս կողմէն տակաւ կասելու վրայ է Պարսկաստանէն, զխաւորաբար Նոր Զուլայէն, Մարդասիրական ձեմարան եկող աշակերտներու մուտքը ի Հնդկաստան: Այս պարագան որ մէկ կողմէն Պարսկահայութիւնը կը ծիրէր ի նպաստ Հնդկաստանի և Հնդկաստանէն տակաւ կը պոկուէր օտարութեան ի հաշիւ, այժմ արգիլուելու ենթակայ է, վասնզի Հնդկական կառավարութիւնը դիւրին մուտքի արտօնութիւն չի շնորհեր: Եթէ իրերը այսկերպ ընթանան, Մարդասիրական ձեմարանի գոյութիւնն ու շարունակութիւնը նոյնպէս սպառնալիքի ենթակայ է, վասնզի տեղացիներէն շատեր իրենց զաւակները առհասարակ օտար կրթական հաստատութիւններ կը ղրկեն, զխաւորաբար Անգլիա:

Յարգ Հնդկաստանի Հայութիւնը կ'ապրէր, շնորհիւ Նոր Զուլայէն շաւռնակաբար Հնդկաստան գաղթողներուն: Զուլայն կը պարպուէր, բայց Հնդկաստան չէր լեցուեր հայերով: Զուլայի տունները կ'ամայնային հետզհետէ, իսկ Հնդկաստանի մէջ դերեզմաններ կ'աւելնային տարուէ տարի: Այս տխուր իրողութեան կրնան վկայել, Ակրայի, Սուրաթի, Մալակկայի, Մանուրէի, Սմիթանտի, Մատրասի, Հայտարապատի գերեզմանները, ուր այցելող հայը չի կրնար զսպել իր արցունքները: Ստոյգ է թէ նորեկ Զուլայեցիք ազգային ոգեւորութիւն և կեանք կը բերէին իրենց հետ, սակայն ժամանակ մը յետոյ, այդ բոլորը կը մարէին օտարացուցիչ ազդեցութիւններու ներքեւ:

Այժմ, դժբախտաբար ըսենք կամ բարեբախտաբար, փակուելու մօտ է Զուլայէն դէպի Հնդկաստան խուժող երիտասարդներու արշաւը, երկրին առասպելական հարստութիւններու հրապոյրէն քաշուած: Ազգային տեսակէտով, մեծ բարիք մըն է այս կասեցումը Պարսկահայոց համար, միւս կողմէն այս պարագան պատճառ կրնայ դառնալ Հնդկահայութեան շուտափոյթ նուազումին և ցամքեցման:

Հայ գաղթաշխարհը ընդհանրապէս և Հնդկաստանը մասնաւորաբար, իր ֆիզիքական տարանջատումներու պատկերով կը ներկայանայ նաև կրթական, կրօնական և ընկերային մարզերու մէջ: Մեզի չեն պակսիր ամենուրեք տընտեսական զոհացուցիչ պայմաններ, մեր գաղութներու մէջ տկարացած չեն նոյնպէս կրօնական ու կրթական զգացումներն ու նախանձախնդրութիւնները, ոչ ալ իրենց ազգ ապրելու դիտակցութիւնը, մեզի սակայն յաճախ կը պակսի այս բոլորը նպատակաւորող աշխարհահայեացքը:

Հնդկահայութեան մէջ կրթական և մշակութային ճիգերը, ինչպէս մեր նախորդ Խմբազրականին մէջ մատնանշեցինք, սկիզբէն ի վեր եղած են օրինակելի: Տպարան, Մամուլ, Դպրոց, իրարու հետ զուգորդուած, տակաւին դար մը առաջ այս գաղութը վերածեր էին մշակութային իրական կեդրոնի մը, երբ տակաւին մեր շատ մը գաղութներուն մէջ՝ միայն Եկեղեցիներու շուրջ կրթական ձեռնարկներ կը սկզբնաւորուէին: Այսօր այդ բոլորին տոգոյն պատկերը միայն գոյութիւն ունի, հակառակ Հնդկահայութեան սեռն և սերտ զգացումներուն և կրթասիրական ձգտումներուն:

Այս տրուում իրողութեանց իսկական պատճառը՝ թէ Հնդկաստանի և թէ միւս մեր բոլոր գաղութներուն մէջ, առաւել կամ նուազ չափերով, պարտու-

զական ոգին է։ Մեծ իրողութիւն է թէ ազգերու և ժողովուրդներու կեանքի սկզբունքը և անոնց ուժին ու յառաջդիմութեան զաղանիքը, նիւթական չէ և պիտի չըլլայ երբեք։ Ժողովուրդները չեն մեռնիր իրենց ֆիզիքական վերքերէն, ընդհակառակն անոնց յառաջդիմութեան փաստը կը յայտնուի այն հրայրքին մէջ, զոր ան զիտէ ընծայել հոգեկան արժէքներուն։ Պարտաւորական է ոգին, երբ հաշտ չէ ինքզինքին հետ, երբ կը լքէ իր ցեղային խնայները, որոնք աւանդութիւններ և սկզբունքներ ըլլալէ յետոյ, եղած են նախ շարժուն արիւն մեր երակներուն մէջ և քաղցրաղին լոյս մեր ուղեղներուն ներքեւ։

Մեր ժողովուրդին ամուր ընազդը և ինքնապաշտպանութեան ճիւղը անշնչմարելի չէ անտարակոյս բոլոր զաւութներուն մէջ, սակայն սպառնալիքներ, վտանգներ և մանաւանդ յուսաբեկիչ ազդեցութիւններ, անպակաս են ամենուրեք, որոնք շատ յաճախ բաժան բաժան կ'ընեն զմեզ իրարու դէմ, սպառնում մեր ուժերը, ձուլումի ճամբուն մէջ առաջնորդելու համար յետոյ զանոնք։

Մասնաւորելով մեր խօսքը Հնդկահայութեան մասին, պէտք է ըսել թէ այդ պատուական հայ զաւութը, հակառակ իր երեւմի փայլուն անցեալին, այսօր կորսուելու վտանգին մէջ է, խոշոր չափերով զրկուած ըլլալով իր լեզուէն ու հոգեկան ու մշակութային կուտաններէն։ Եկեղեցիներ, Մարդասիրական ձեմարանն ու Դաւթեան աղջկանց վարժարանը, անշուշտ կը կատարեն իրենց բարեբար դերը, սակայն իրենց այժմու վիճակին մէջ կը մնան անբաւարար, զաւութին հայեցի նկարագիր և ոգի կարենալ տալու համար։ ձեմարանը որ ոչ միայն Հնդկահայոց այլ բովանդակ հայութեան ամենէն հին և բազմադիրն կրթական յարկերէն մին է, լուրջ խնամքի և նոր ճիւղերու կը կարօտի, ժամանակի պահանջներուն համեմատ կարենալ ծառայելու իր նպատակին։ Զի բաւեր Պարսկաստանէն և ուրիշ վայրերէն եկած հայ տղոց անդերէն և կարգ մը զիտելիքներ միայն սորվեցնել, որպէսզի անոնք կարենան Հնդկաստանի մէջ իրենց ապրուստը ճարել։ Մարդասիրական ձեմարանը, իբրեւ հայ երկրորդական բարձրագոյն վարժարան, իրեն նպատակ պարտի ընել ազգային և ընդհանուր կրթութիւն մը տալ Հնդկաստանի հայ տղոց, իբրեւ մարդ և հայ պատրաստելու համար զանոնք իրենց ապագային, որպէսզի հայութիւնը կարենայ շարունակել իր գոյութիւնը Հնդկաստանի մէջ։

Այդ նպատակին կարենալ ծառայելու համար, անհրաժեշտ է որ անոր ծրագիրը հաւաստրի տեղական բարձրագոյն վարժարաններու։ Անհրաժեշտ է նոյնպէս որ վարժարանէն ներս մասնաւոր խնամքով ուսուցողին մասնագիտութեան յատուկ որոշ ճիւղեր, որոնց կարիքը այժմ լրջօրէն կը զգացուի նոր պետութիւն եղած Հնդկաստանի բոլոր մասերուն վրայ։ Յետոյ, անհրաժեշտաբար մինչև վերջին տարին պարտաւորիչ ընել հայերէնի, Հայոց պատմութեան, հայ զրականութեան, կրօնի և Հայ եկեղեցւոյ դասերը։ Նիւթականը չէ որ կը պակսի բարեբախտաբար, քիչ մը կամք և հայեցի նախանձախնդրութիւն պիտի բաւէր որ Մարդասիրական ձեմարանը իր անունին վայել կրթարան մը ըլլար։

Բարեբախտութիւն է որ Մարդասիրական ձեմարանին կից այսօր կայ նաև Դաւթեան աղջկանց վարժարանը, իբր լրացուցիչ մաս սերունդի կրթութեան։ Ազգի մը կրթութեան հիմն է ընտանեկան գոտախրաբակութիւնը, իսկ ընտանիք-

ներու կրթութեան հիմն է իդեալան սեռի դաստիարակութիւնը։ Առանց անոր՝ տունին կէսը միայն լուսաւորուած է ազգային ճրագէն։ Բարիքը զոր ազնկանց այս վարժարանը այժմէն իսկ սկսած է սփռել իր շուրջ՝ ակներեւ է ամենուրեք և յուսալից։

Այժմ դադրած է այլեւս անդլիական տիրապետութեան շրջանը։ Հնդկաստանի մէջ և կասած նոյնպէս անտեսական մարզին վրայ հայերու կողմէն եղած նուաճումները։ Հնդկահայ գաղութը շունի իր երբեմնի նիւթական փայլուն գիրքը, վերոյիշեալ զոյգ պարագաները իրենց ապահովիչ ազդակներու հետ միասին սենեցած են նաև իրենց յոռի ազդեցութիւնները Հնդկահայութեան համար։ Գարեբով Հնդկահայութեան մարմինը թէև Հնդկաստանի մէջ, սակայն անոր հողին կէսը ապրած է Լոնտոն, շնորհիւ անշուշտ այն սերտ յարաբերութեան և տկարութեան, զոր Հնդկահայութիւնը ունեցած է միշտ անգլիացիներու նկատմամբ։ Գալով անտեսական յաջողութիւններուն, պէտք է ըսել թէ Հնդկահայ մեծահարուստներէն միայն քիչեր զիացած են օգտակար ըլլալ իրենց ազգային ու եկեղեցական հաստատութիւններուն և անմահացնել իրենց անունը ազգային երախտաւորեալներու օսկեմատեանին մէջ։ Շատերու հարստութիւնը ինչպէս որ եկած, այնպէս ալ դացած է, շատ յաճախ կսկիծ ու տրտմութիւն ձգելով իրրի յիշատակ այդ ուժայէտս վատնումներուն և կորուստին համար։ Բնական է թէ երբ նիւթականը չի վերածուիր բարոյական ուժի, կամ չաջակցի անոր, կը դառնայ յաճախ իրրի միջոց քանդումի և ուժացումի։

Հնդկաստանը այսօր թէ՛ Հնդկահայութեան և թէ՛ բովանդակ հայութեան համար դադրած է այլևս ըլլալու դիւրին և առատակեղական հարստութիւններ գիղելու վայր։ Փոխուած են ժամանակներն ու պայմանները, ու այսօր, որեւէ երկրէ աւելի, հոն է որ հայը, հակառակ իր բարեմասնութիւններուն և ձեռներէցութեան, կը դժուարանայ ապահովելու իր ապրուստը։

Նիւթական պայմաններու այս նուազումը, կրնայ այնպէս իր բախտորոշ անդրադարձը ունենալ Հնդկահայութեան վրայ, որ յետ այսու, փոխան մտածելու իր ոսկիի դէզերուն՝ իրրի գերազոյն ապահովութիւն և մխիթարութիւն իր կեանքին, մտածէ իր հոգեկան հարստութեան, իր հայութեան և զայն փրկելու և իրազործելու մասին։ Առանց բարոյական եզրակացութիւններու յանդիլ ուզելու, պէտք է գիտնանք թէ նիւթական հարստութիւնները մեզի չեն պատկանիր, անոնք ժամանակաւոր բարիքներ փոխանակելու միջոցներ են լոկ, շատ յաճախ հողինները անզգածութեան և մահուան առաջնորդող։

Հնդկահայ գաղութը զրկուած իր ոսկիներէն, և զանոնք իրրի գերազոյն մխիթարանք և ապահովութիւն նկատելու յոյսէն, մտածել սկսած է արդէն իր ներքին, բուն հարստութեան, իր հայութեան, անոր ապահովութեան և երկարաձգման կարելիութեան, և զայն զիմադրական ուժի մը վերածելու մասին։